

Mgr Tomasz Białas

Tytuł rozprawy doktorskiej: „Analiza i identyfikacja czynników wpływających na konsumpcję nowych narkotyków (tzw. „dopalaczy”) wśród młodzieży szkolnej w Polsce”

Promotor: Dr hab. n. med. Leszek Markuszewski

Promotor pomocniczy: Dr n. med. Przemysław Rzodkiewicz

STRESZCZENIE

WPROWADZENIE

Nowe narkotyki syntetyczne, zwane potocznie „dopalaczami”, pojawiły się w Polsce w 2008 r. pod hasłem „legalnej” alternatywy dla klasycznych środków odurzających i w krótkim czasie zyskały popularność przewyższającą wszystkie dotychczasowe używki tego typu, oprócz marihuany i haszyszu, co potwierdzają badania np. ESPAD 2015. Czynnikiemami wpływającymi na ich popularność były legalność posiadania samych substancji, ich niska cena oraz trudna wykrywalność przy pomocy popularnych testów, jak również efekt nowości, który im towarzyszył (duża ilość związków chemicznych o zróżnicowanym działaniu na OUN).

Problem tzw. „dopalaczy” nie jest specyficzny dla Polski, ale ma wymiar ogólnoświatowy. Właściwe rozpoznanie tego zjawiska jest jednym z warunków przygotowania i wdrażania efektywnych programów profilaktycznych. W wielu krajach prowadzi się badania mające na celu ustalenie czynników mających wpływ na konsumpcję narkotyków nowej generacji.

CEL PRACY

Głównym celem pracy było dokonanie pomiaru natężenia zjawiska używania przez polską młodzież szkolną nowych narkotyków (tzw. „dopalaczy”), ale także ocena czynników wpływających na ich rozpowszechnienie, kanałów dystrybucji oraz motywów sięgania po te używki. Drugim celem było uchwycenie szerszego obrazu młodych użytkowników „dopalaczy”, uwzględniającego m.in. wiek inicjacji, postaw konsumenckich oraz dominujących wzorów konsumpcji. Dodatkowym celem było zbadanie poziomu wiedzy młodych Polaków odnośnie ryzyka związanego z używaniem nowych narkotyków.

METODYKA BADAŃ WŁASNYCH

Podstawowym narzędziem, wykorzystanym w części badawczej pracy był autorski kwestionariusz ankiety audytoryjnej, wykorzystujący standardową technikę komunikowania pośredniego. Samo badanie w terenie, pod nazwą *Młodzież a dopalacze – postawy i zachowania*, zostało przeprowadzono na reprezentatywnej grupie 5 500 uczniów w wylosowanych szkołach w całym kraju. Losowanie miało charakter warstwowy proporcjonalny, błąd szacunku nie przekraczał 1,32 punktu procentowego dla każdej frakcji, przy poziomie ufności równym 95%. Badanie zrealizowano na próbie: uczniów II klas gimnazjów oraz II klas liceów, techników i zasadniczych szkół zawodowych. W każdej z wylosowanych szkół objęto badaniem uczniów klasy drugiej, ankiety wypełniali wszyscy obecni w dniu ankietyzacji uczniowie.

WYNIKI BADAŃ I WNIOSKI

Po nowe narkotyki przynajmniej raz w życiu sięgnął co dziesiąty młody Polak, przy czym wiek, w którym robi to po raz pierwszy obniżył się do granicy 13-go roku życia. Obok alkoholu, papierosów i marihuany, są to najpopularniejsze używki, po jakie sięga polska młodzież. Cechy socjo-demograficzne, takie jak płeć, wiek, rodzaj szkoły mają wpływ na sięganie po „dopalacze” przez młodzież w Polsce. Mężczyźni 1,5 raz częściej sięgają po nowe narkotyki niż kobiety (12,1%; 8,0%). Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych dwukrotnie częściej korzystają z nowych narkotyków niż gimnazjaliści (13,5%; 6,5%), natomiast co czwarty uczeń ZSZ korzysta z tych substancji. Poziom konsumpcji nowych narkotyków jest w kraju silnie zróżnicowany regionalnie (3-krotna rozpiętość pomiędzy województwem lubelskim a świętokrzyskim), natomiast miejsce zamieszkania (miasto/wieś) nie odgrywa tu znaczącej roli.

Ważnymi czynnikami chroniącymi przed zażywaniem nowych narkotyków w Polsce są odpowiedni status rodzinnym (pełna rodzina i zamieszkiwanie w domu rodzinnym), jak również wysoki poziom aspiracji zawodowych. Młodzież wychowująca się bez obojga rodziców ponad dwukrotnie częściej sięga po nowe narkotyki od kolegów z pełnych rodzin. Z kolei uczniowie ZSZ korzystają z „dopalaczy” 5-krotnie częściej niż uczniowie LO i ponad dwukrotnie częściej niż ich koledzy z technikum.

Rynek detaliczny nowych narkotyków w Polsce, początkowo oparty na sprzedaży stacjonarnej, na przestrzeni lat przeobraził się i upodobił do modelu dilerskiego, znanego z handlu narkotykami tradycyjnymi, przy czym dilerami są zarówno osoby obce, jak i znajomi. Rynek hurtowy z kolei opiera się w istotnej części na sprzedaży przez Internet, co umożliwia

również dystrybutorom testowanie nowych substancji bezpośrednio na potencjalnych użytkownikach, dając tym drugim możliwość darmowego korzystania z narkotyków.

Najważniejsze motywy sięgania młodych Polaków po „dopalacze” mają związek rekreacją, dobrą zabawą i chęcią zaspokojenia ciekawości. Ważnym czynnikiem jest również konformizm grupowy, co ma związek z modelem wspólnej konsumpcji tych substancji w towarzystwie. O popularności tych substancji świadczy ich łatwa dostępność oraz fakt, że co trzeci gimnazjalista i co drugi uczeń szkoły ponadgimnazjalnej zna osoby korzystające z tych używek. Połowa aktualnych użytkowników nowych narkotyków wydaje miesięcznie na ich zakup do 30 zł.

Polska młodzież cechuje się relatywnie wysokim poziomem świadomości niebezpieczeństwa dla zdrowia, jakie niesie za sobą nawet incydentalne używanie nowych narkotyków, również w porównaniu z rówieśnikami z innych krajów UE. Połowa użytkowników poprzestaje na jednokrotnym zażyciu „dopalaczy”, natomiast stali użytkownicy, starają się zmniejszać to ryzyko nie rezygnując z używania samych substancji, poprzez mechanizmy redukcji szkód (kontrolowanie dawek, konsumpcja w grupie).

ABSTRACT

INTRODUCTION

New synthetic drugs, colloquially called "legal highs", appeared in Poland in 2008 under the slogan of "legal" alternative to illicit drugs and in a short time gained popularity exceeding all scheduled psychoactive substances of this type, with the exception of marijuana and hashish, which is confirmed by research ESPAD 2015. Main factors affecting their popularity were the legality of possessing the substances themselves, their low price and difficult detection with the help of popular tests, as well as the effect of the novelty that accompanied them (a large number of compounds with different effects on the CNS).

The problem of new drugs (NPS) is not specific to Poland, but has a global dimension. Proper recognition of this phenomenon is one of the conditions for the preparation and implementation of effective prevention programs. Research is being carried out in many countries to determine the factors that influence the consumption of new-generation drugs.

OBJECTIVE OF THE WORK

The main purpose of the work was to measure the intensity of the phenomenon of using new drug by Polish schoolchildren (so-called "legal highs"), but also to assess the factors affecting the prevalence, distribution channels and motives of using these substances. The second goal was to capture a wider image of young users of "legal highs", including age of initiation, consumer attitudes and dominant consumption patterns. An additional goal was to examine the level of knowledge of young Poles about the risks associated with the use of NPS.

METHODOLOGY OF THE STUDY

The basic tool used in the research part of the work was the original questionnaire of the auditorium survey, using the standard technique of indirect communication. The field study itself, entitled Youth and NPS - attitudes and behaviors, was conducted on a representative group of 5,500 students in randomly selected schools throughout the country. Drawing a sample was layered proportional, the estimation error did not exceed 1.32 percentage points for each fraction, with a confidence level of 95%. The survey was carried out on a sample of students from the 2nd class of junior high school and the second classes of high schools (LO), technical secondary schools and vocational schools (ZSZ). In each of the randomly selected schools, the students of the second class were examined, and all the pupils present on the day of the survey completed the questionnaires.

TEST RESULTS AND CONCLUSIONS

At least once in a lifetime, every tenth young Pole reached for new drugs, but the age at which he did it for the first time decreased to the age of 13. Along with alcohol, cigarettes and marijuana, these are the most popular stimulants that Polish young people use. Socio-demographic features such as gender, age and school type influence the use of NPS by young people in Poland. Men 1.5 times more often use NPS than women (12.1%, 8.0%). High school students are twice as likely to use new drugs as junior high school students (13.5%, 6.5%), while every fourth ZSZ student uses these substances. The level of consumption of new drugs in the country is strongly regionally differentiated (a 3-fold spread between the Lubelskie and Świętokrzyskie Voivodships), while the place of residence (town / village) does not play any great significance here. Important factors protecting against taking NPS in Poland are the traditional family status (full family and living in a family home), as well as a high level of professional aspirations. Young people growing up without both parents are more than twice as likely to use new drugs from friends from full families. In turn, ZSZ students use "legal highs" 5 times more often than LO students and more than twice as often as their colleagues from technical schools.

The retail market of NPS in Poland, initially based on stationary sales, over the years has transformed and become similar to the dealer model known from the illicit drug trade, with dealers who are both strangers and acquaintances. The wholesale market in turn relies heavily on online sales, which also allows distributors to test new substances directly on potential users, giving the latter the option of using drugs free of charge. The most important reasons for reaching young Poles for NPS have a relationship of recreation, good fun and the desire to satisfy curiosity. Group conformity is also an important factor, which is related to the model of shared consumption of these substances in the group of friends. The popularity of these substances is evidenced by their easy availability and the fact that every third junior high school student and every second high school student knows people using these kind of drugs. Half of current users of new drugs spend up to PLN 30 a month on their purchase.

Polish youth is characterized by a relatively high level of awareness of the health dangers posed by even incidental use of new drugs, also in comparison with peers from other EU countries. Half of users stop at once taking NPS, while regular users try to reduce this risk without giving up the use of substances themselves, through harm reduction mechanisms (dose control, group consumption).